

B P A B E I O E R A S M U S 2 0 2 2

ΝΤΑΒΙΝΤ ΓΚΡΟΣΜΑΝ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Λουίζα Μιζάν

*Αριστούργημα... Ένα από τα λίγα βιβλία που νιώθω
ότι πραγματικά επηρέασαν τον κόσμο.*

Κολμ Τόμπιν, συγγραφέας

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: Στο τέλος της γης

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: הרור בבורח השא

Από τις Εκδόσεις HaKibbutz HaMeuchad Publishing House, Ltd., Τελ Αβίβ 2008

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: David Grossman

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Λουίζα Μιζάν

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Τσίρης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Carol Devine Carson

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Θάνος Κακολύρης

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρρα

© David Grossman, 2008

© Εικόνων εξωφύλλου: Ohjira Leibe/Shutterstock

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2022

Πρώτη έκδοση: Εκδόσεις Καστανιώτη, Απρίλιος 2011

Δεύτερη έκδοση: Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ, Σεπτέμβριος 2022

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-4456-7

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-4457-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979

Publishers since 1979

Έδρα:

Head Office:

Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση | 121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο:

Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα | 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 | Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

NTABINT
ΓΚΡΟΣΜΑΝ

ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ
ΤΗΣ ΓΗΣ

Μετάφραση από τα εβραϊκά: Λουίζα Μιζάν

*Στη Μιχάλ
Στον Γιονατάν και τη Ρούτι
Στον Ούρι, 1985-2006*

ΕΣΥ, ησυχία!

Ποιος είναι;
Ησύχασε πια! Τους ξύπνησες όλους
Μα την κρατούσα
Ποια;
Στον βράχο, καθόμασταν μαζί
Για ποιον βράχο μιλάς; Άσε μας να κοιμηθούμε
Ξαφνικά μου έπεσε
Φωνάζεις, τραγουδάς
Μα κοιμόμουν
Και φώναζες!
Άφησε το χέρι μου, έπεσε
Αρκετά, κοιμήσου πια
Άναψε το φως
Τρελάθηκες;
Ξέχασα
Θα μας σκοτώσουν αν το ανάψουμε
Περίμενε
Τι;
Τι τραγούδαγα;
Τραγουδούσες, φώναζες, όλα μαζί, ησύχασε τώρα
Τι τραγούδαγα;
Τι τραγούδαγες;!
Όταν κοιμόμουν, τι τραγούδαγα
Ξέρω κι εγώ τι τραγούδαγες; Κραυγές. Αυτό τραγούδαγες, τι
τραγούδαγα, τι τραγούδαγα
Είπες όμως πως τραγουδούσα
Ήταν ένα τραγούδι χωρίς... ξέρω εγώ, ουφ!, εγώ
Δε θυμάσαι ποιο τραγούδι ήταν;
Γιά πες μου, είσαι τρελή; Εγώ με το ζόρι ζω

Μα ποιος είσαι;
 Δωμάτιο τρία
 Είσαι κι εσύ στην απομόνωση;
 Πρέπει να γυρίσω πίσω
 Μη φεύγεις... Έφυγες; Περίμενε, ε... Έφυγε... Τι τραγουδούσα
 άραγε;

ΚΑΙ την επόμενη νύχτα πάλι την ξύπνησε, και ήταν πάλι θυμωμένος που τραγουδούσε με όλη της τη δύναμη και ξυπνούσε όλο το νοσοκομείο, κι εκείνη τον ικέτευσε να προσπαθήσει να θυμηθεί αν έλεγε το ίδιο τραγούδι με το χτεσινό. Φλεγόταν να μάθει, εξαιτίας του ονείρου που είχε δει, το οποίο ονειρευόταν ξανά και ξανά σχεδόν κάθε νύχτα εκείνα τα χρόνια, ένα όνειρο εντελώς λευκό, τα πάντα σ' αυτό ήταν άσπρα, οι δρόμοι και τα σπίτια και τα δέντρα και οι γάτες και τα σκυλιά, ακόμα και ο βράχος στην άκρη του γκρεμού. Ακόμα και η Άντα, η κοκκινομάλλα φίλη της, ήταν ολόκληρη κάτασπρη, δίχως στάλα αίματος στο πρόσωπο και στο κορμί της. Αυτός όμως δε θυμήθηκε ούτε αυτή τη φορά ποιο τραγούδι τραγουδούσε. Όλο του το κορμί έτρεμε, κι εκείνη, στο κρεβάτι της, έτρεμε σαν αυτόν. «Κάνουμε σαν δυο καστανιέτες», είπε, κι εκείνη, χωρίς να το περιμένει ούτε η ίδια, ξέσπασε σ' ένα γάργαρο γέλιο που διέγειρε τις αισθήσεις του. Είχε εξαντλήσει όλες του τις δυνάμεις στο ταξίδι από το δωμάτιό του μέχρι το δικό της δωμάτιο, τριάντα πέντε βήματα, βήμα και ξεκούραση, βήμα κι ανάπαυλα, ακουμπώντας στον τοίχο, στο κούφωμα κάθε πόρτας, στα άδεια τρόλεϊ σερβιρίσματος. Τώρα είχε σωριαστεί κατάχαμα στην είσοδο τουωματίου της, πάνω στο κολλώδες δάπεδο από λινέλαιο. Ώρα πολλή ανέπνεαν κι οι δυο βαθιά. Ήθελε να την κάνει πάλι να γελάσει, δεν μπορούσε όμως πλέον να μιλήσει, και μετά μάλλον αποκοιμήθηκε.

Γιά πες μου
 Τι; Ποιος είναι;
 Εγώ είμαι
 Εσύ
 Γιά πες μου, είμαι μόνη μου στο δωμάτιο;
 Πού να ξέρω;

Δε βλέπω τίποτα. Ε, είναι κανείς εδώ;
Εγώ είμαι εδώ
Όχι. Είναι κανείς άλλος;
Να, σηκώθηκα
Τι είχες πάθει;
Είχα πέσει
Εσύ τρέμεις έτσι;
Τρέμω. Ναι
Πόσο έχεις;
Το βράδυ είχα σαράντα
Εγώ σαράντα και τρία
Πρέπει να γυρίσω στο δωμάτιο
Πες μου
Τι;
Πότε πεθαίνουν;
Στο σαράντα δύο
Κοντεύω
Όχι, όχι, έχεις καιρό
Είμαι πολύ κοντά
Το πρωί θα αισθάνεσαι καλύτερα
Μη φύγεις, φοβάμαι
Ακούς;
Τι;
Μια ξαφνική ησυχία
Ακουγόντουσαν μπαμ-μπουμ πριν;
Κανόνια
Όλη την ώρα ύπνος, και ξαφνικά είναι και πάλι νύχτα
Ακόμα κι όταν είμαι ξαπλωμένος, αισθάνομαι να πέφτω
Κάθε φορά που ανοίγω τα μάτια – νύχτα
Είναι από την καταχνιά
Νομίζω πως νικάνε
Ποιοι;
Οι Άραβες
Από πού κι ως πού;
Κατέλαβαν το Τελ Αβίβ
Μα τι λ... Ποιος σ' το είπε;
Δεν ξέρω. Μπορεί να το άκουσα
Όνειρο είδες

Όχι, το έλεγαν εδώ πέρα, κάποιος, πρωτότερα, άκουσα φωνές
Είναι από τον πυρετό, εφιάλτες, έχω κι εγώ
Το όνειρο που είδα
Πρέπει να γυρίσω τώρα
Ήμουν με μια φίλη μου
Μόνο να σηκωθώ από το πάτωμα
Χάος, και ψηλά ένας βράχος
Μήπως ξέρεις;
Τι;
Από πού ήρθα
Δε γνωρίζω τίποτα εδώ μέσα
Πόσο καιρό είσαι εδώ;
Δεν ξέρω
Εγώ τέσσερις μέρες, μπορεί και βδομάδα
Στάσου, πού είναι η νοσοκόμα;
Τη νύχτα είναι στην πρώτη πτέρυγα
Όλη τη νύχτα;
Μερικές φορές περνάει από εδώ. Αράβισσα
Πώς το ξέρεις;
Έτσι λένε
Τρέμεις
Το στόμα, όλο το πρόσωπο
Γιά πες μου, πού είναι όλοι;
Εμάς δε μας παίρνουν στο καταφύγιο
Γιατί;
Για να μην τους κολλήσουμε
Τι, αφού μόνο εμείς
Και η νοσοκόμα
Σκέφτηκα
Τι;
Αν μπορείς να μου τραγουδήσεις
Πάλι τα ίδια;
Σφύριξε μόνο
Να της τραγουδήσουμε, να της σφυρίξουμε, νομίζεις πως είμαι
κανέννας
Αν ήταν διαφορετικά τα πράγματα, εγώ θα σου τραγουδούσα
Φεύγω
Μη φύγεις

Πρέπει να επιστρέψω

Πού;

Πού, πού, να κοιμηθώ με τους προγόνους μου, να κατέβω στη γλίσφη του Κάτω Κόσμου, ορίστε πού

Τι; Τι είπες; Μια στιγμή, σε ξέρω από κάπου; Ε, γύρνα πίσω

ΚΑΙ την επόμενη νύχτα επίσης, πριν από τα μεσάνυχτα, ήρθε στο δωμάτιό της, στην πόρτα της, και πάλι τη μάλωσε και παραπονέθηκε πως τραγουδάει στον ύπνο της και ξυπνάει και τον ίδιο και όλο τον κόσμο. Κι αυτή τη φορά τον ρώτησε αν θυμόταν ποιο τραγούδι τραγουδούσε, κι αυτός ψέλλισε πως είχε βαρεθεί να ξυπνάει εξαιτίας της κάθε νύχτα και να σέρνεται κατά μήκος του μακριού διαδρόμου, κι εκείνη γέλασε από μέσα της και ρώτησε αν το δωμάτιό του ήταν πράγματι τόσο μακριά, και τότε μόνο παρατήρησε πως η φωνή της δεν ερχόταν από το ίδιο μέρος όπως χθες και προχθές.

Γιατί τώρα κάθομαι, του εξήγησε, κι εκείνος ρώτησε διακριτικά, για ποιον λόγο κάθεται; Κι αυτή, γιατί δεν κοιμόμουν, κι εκείνος, και τι έκανες; Κι αυτή, καθόμουν και σε περίμενα, κι εκείνος, και τότε γιατί τραγουδούσες; Κι αυτή, δεν τραγουδούσα καθόλου, κι εκείνος, α!, κι εκείνη αα!

Και οι δυο είχαν την αίσθηση πως το σκοτάδι ήταν πυκνότερο. Ένα νέο κύμα πυρετού, που μπορεί να μην είχε καμία σχέση με την αρρώστια της, εξαπλωνόταν στο δέρμα της από τα δάχτυλα των ποδιών της και πάνω, ανάβοντας κοκκινίλες στον λαιμό και στο πρόσωπό της. Ευτυχώς που έχει σκοτάδι, σκέφτηκε, και τύλιξε το λαιμό της με τον γιακά της άχαρης πιτζάμας της. Και στο τέλος εκείνος που ήταν στην πόρτα έβηξε ελαφρά και είπε, λοιπόν πρέπει να γυρίσω, κι εκείνη ρώτησε, για ποιον λόγο ακριβώς; Κι αυτός είπε πως ήταν υποχρεωμένος, επειγόντως, να κυλιστεί στην πίσσα και τα πούπουλα, κι εκείνη δεν κατάλαβε, και μετά κατάλαβε και γέλασε με την καρδιά της, έλα, ανόητε, φτάνει πια το θέατρο, σου έχω ετοιμάσει μια καρέκλα πλάι μου.

Εκείνος ψηλάφισε το κούφωμα της πόρτας και τις μεταλλικές ντουλάπες και τα κρεβάτια, έως ότου στάθηκε κάπου και στηρίχτηκε με τη βοήθεια των χεριών του σ' ένα άδειο κρεβάτι, λαχανιάζοντας δυνατά. Εδώ είμαι, είπε αναστενάζοντας, κι αυτή, πλησίασε

πιο κοντά, κι εκείνος, μια στιγμή, άσε με να πάρω μια ανάσα. Και το σκοτάδι τον γέμιζε θάρρος, κι αυτή είπε με δυνατή φωνή, με τη φωνή της υγείας, τη φωνή της παραλίας και των ρακετών και των αγώνων κολύμβησης μέχρι τις σημαδούρες της ήσυχης ακτής, τι φοβάσαι; δε δαγκώνω, κι εκείνος μουρμούρισε, εντάξει, εντάξει, ακούσαμε, εγώ με το ζόρι ζω, και ο τόνος του παραπόνου του, και το βαρύ σουρσίμο των ποδιών του, της μάτωσαν την ψυχή. Είμαστε λίγο σαν ένα ζευγάρι γέρων, σκέφτηκε.

Πού βρίσκεσαι;

Μ' έχουν βάλει στο τέρμα του δωματίου
Αου!

Τι έγινε;

Κάποιο κρεβάτι αποφάσισε ξαφνικά να... αχ!

Κι άλλο κρεβάτι;

Γαμώτο, γιά πες μου, έχεις ακούσει για τη μοχθηρή συμπεριφορά...

Τι είπες;

Για τη μοχθηρή συμπεριφορά των αντικειμένων έχεις ακούσει;

Τι θα γίνει, θα φτάσεις ποτέ;

Τα τρέμουλα δε σταμάταγαν και μερικές φορές εντείνονταν μέσα από συνεχή ρίγη, κι όταν μιλούσαν, ο λόγος τους ήταν ασυνεχής και διακεκομμένος, και όχι σπάνια αναγκάζονταν να περιμένουν να περάσει το τρεμούλιασμα, μέχρι να ηρεμήσουν λίγο οι μύες του προσώπου και του στόματος, και τότε εκτόξευαν βιαστικά τις λέξεις με φωνή δυνατή και τεταμένη, και το τραύλισμα τους έκανε να μασάνε τις λέξεις. Πό-σων-χρο-νών-εί-σαι; Δε-κά-ξι-ε-σύ; Κι-έ-να-τέ-ταρ-το. Ε-γώ-έ-χω-χρυ-σή, είπε αυτή, ε-σύ-τι-έ-χεις; Κι εκείνος είπε, ε-γώ; Νο-μί-ζω-φλεγ-μο-νή-στις-ωο-θή-κες.

Βουβαμάρα. Εκείνος πήρε μια βαθιά ανάσα: Αυ-τό-ξέ-ρεις-ή-ταν-πλά-κα. Δεν ήταν αστείο, είπε αυτή. Εκείνος αναστέναξε: προσπάθησα να την κάνω να γελάσει, το χιούμορ της όμως παραείναι... – εκείνη εκνευρίστηκε και τον ρώτησε με ποιον μιλούσε εκεί πέρα. Είπε, μ' αυτόν που μου γράφει τα αστεία, μάλλον πρέπει να τον απολύσω. Αν δεν έρθεις να κάτσεις εδώ αμέσως, τον απείλησε, θ' αρχίσω να τραγουδάω. Εκείνος αναρίγησε και γέλασε. Το γέλιο του ήταν διαπεραστικό σαν γκάρισμα γαϊδάρου, ένα γέλιο αυτοσυντήρητο, κι εκείνη, κρυφά, αποζητούσε το γέλιο του σαν βάλσαμο, σαν έπαθλο.

Κι εκείνος γέλασε τόσο πολύ με το μικρό και χαζό αστεϊάκι της, που με δυσκολία κρατήθηκε να μην του πει πως τον τελευταίο καιρό δεν μπορούσε πια να κάνει τους άλλους να γελάνε όπως τους έκανε κάποτε, να πέφτουν κάτω από τα γέλια –«από χιούμορ, άσ’ τα να πάν’», μουρμούριζαν στο φετινό πάρτι του Πουρίμ*– και δεν επρόκειτο απλά για ένα αμελητέο ελάττωμα, ήταν ένα αληθινό πλήγμα για εκείνη, ένα καινούργιο μειονέκτημα που θα μπορούσε να εξελιχθεί σε κάτι χειρότερο και περιπλοκότερο, και που την έκανε να αισθάνεται πως κατά κάποιον τρόπο συνδεόταν και με άλλες ιδιότητές της, που είχαν επίσης αμβλυνθεί τα τελευταία χρόνια. Η διαίσθηση, για παράδειγμα. Πώς είναι δυνατόν να χάσει κανείς μια τέτοια ιδιότητα, και μάλιστα τόσο απότομα; Ή η ικανότητα να λέει το σωστό πράγμα στη σωστή στιγμή. Κάποτε την είχε και τώρα πάει. Ή απλά και μόνο η σπιρτάδα του μυαλού της, κάποτε ήταν σκέτη φωτιά, πετούσε σπίθες (μπορεί όμως οι φίλοι της να μην έβρισκαν καλύτερη ομοιοκαταληξία με το «Αμάν»**, σκεφτόταν προσπαθώντας να παρηγορήσει τον εαυτό της). Ή το αίσθημα της αγάπης, σκέφτηκε ξαφνικά, μπορεί κι αυτό να συνδεόταν με την κατάντια της – ν’ αγαπάς κάποιον πραγματικά, να φλέγεις από την πολλή αγάπη, όπως λένε τα κορίτσια, όπως στο σινεμά. Κι ένιωσε αμέσως μια σουβλιά καθώς θυμήθηκε τον Αβνέρ, τον Φάινμπλατ Αβνέρ, τον φίλο της από τη στρατιωτική σχολή, που τώρα πλέον ήταν στρατιώτης. Στα σκαλιά ανάμεσα στις οδούς Πέβαζνερ και Γιοσέφ τής είχε πει πως την αγαπούσε, δεν την άγγιξε όμως ούτε και τότε, δεν την άγγιξε ποτέ, ούτε καν με το μικρό του δαχτυλάκι, και μπορεί και αυτό να είχε σχέση, το γεγονός ότι δεν την άγγιξε, και στα βάθη της ψυχής της ένιωθε ήδη πως όλα συνδέονταν μεταξύ τους κατά κάποιον τρόπο, και πως σιγά σιγά θα έβγαιναν όλα στη φόρα, πως κάθε φορά θα αντιλαμβανόταν και κάτι απ’ όσα την περίμεναν, και πως ήταν πιθανόν οι άνθρωποι που την παρατηρούσαν απ’ έξω

* Το εβραϊκό καρναβάλι. (Σ.τ.Μ.)

** Βεζίρης του βασιλιά Αρταξέρξη. Σχεδίαζε να σκοτώσει όλους τους Εβραίους της Περσίας. Τα σχέδιά του εμποδίστηκαν από την Έστερ, που ήταν σύζυγος του βασιλιά και Εβραία και η ίδια. Κατά τον εορτασμό του Πουρίμ ο Αμάν γελοιοποιείται με αστεϊσμούς, τραγούδια και αποκριάτικες ενδυμασίες. (Σ.τ.Μ.)

να έβλεπαν ήδη και να ήξεραν πριν απ' αυτήν, και πως στην πραγματικότητα, ακολουθώντας τα σημάδια, μπορούσε και η ίδια ν' αρχίσει πλέον να ξέρει.

Και για μια στιγμή μπόρεσε να δει τον εαυτό της στα πενήντα, ψηλή και λεπτή και μαραμμένη, ένα λουλουδι άοσμο, να βηματίζει με δρασκελιές φαρδιές και γρήγορες, με το κεφάλι κάτω και μ' ένα ψάθινο καπέλο να της κρύβει το πρόσωπο, κι ο νεαρός με το γέλιο του γαιϊδάρου εξακολουθούσε να ψηλαφίζει πηγαίνοντας προς εκείνη, πλησίαζε και απομακρυνόταν –λες και το κάνει επίτηδες, σκέφτηκε έκπληκτη, λες και το 'χει πάρει για παιχνίδι– κι εκείνος γέλασε ελαφρά, χλευάζοντας τον εαυτό του για την ατζαμοσύνη του, που έφερνε κύκλους μέσα στο δωμάτιο, και πού και πού ζητούσε να του πει κάτι για τον κατευθύνει προς τη μεριά της: σαν φάρος, αλλά με φωνή, της εξήγησε. Εξυπνάκις, σκέφτηκε εκείνη, αλλά και πολύ «νούμερο». Μέχρι που έφτασε επιτέλους στο κρεβάτι της και βρήκε ψηλαφώντας την καρέκλα που του είχε ετοιμάσει και σωριάστηκε πάνω της ανασαίνοντας βαριά σαν γέρος. Εκείνη μύρισε τον αρρωστημένο του ιδρώτα και τράβηξε μια κουβέρτα από πάνω της και του την πρόσφερε, κι εκείνος τυλίχτηκε μ' αυτήν σιωπώντας. Ήταν και οι δυο εξαντλημένοι, σκεβρωμένοι, έτρεμαν βογκώντας, ο καθένας απόλυτα συγκεντρωμένος στον εαυτό του.

Παρ' όλα αυτά, είπε ύστερα μέσ' από την κουβέρτα της, η φωνή σου μου φαίνεται γνωστή, από πού είσαι; Από την Ιερουσαλήμ, είπε αυτός. Εγώ είμαι από τη Χάιφα, είπε εκείνη κάπως εμφαντικά, μ' έφεραν εδώ από το νοσοκομείο Ράμπταμ με ασθενοφόρο λόγω των επιπλοκών. Κι εγώ, είπε εκείνος γελώντας, έχω επιπλοκές μια ζωή. Σώπασαν, εκείνος έξυσε δυνατά την κοιλιά του και το στήθος του και κάτι μουρμούρισε, και μετά μουρμούρισε κι εκείνη, αυτό είναι που σε τρελαίνει πιο πολύ απ' όλα, έτσι δεν είναι; Και ξύστηκε κι αυτή, και με τα δέκα νύχια: μερικές φορές μού έρχεται να βγάλω το πετσί μου, αρκεί να πάψει. Μόλις άρχιζε να μιλάει, εκείνος άκουγε τα χείλη της ν' ανοίγουν και ν' αποχωρίζονται το ένα το άλλο, αφήνοντας έναν ήχο ελαφρού κολλήματος, κι αισθανόταν ξαφνικά τις άκρες των δαχτύλων του να πάλλονται, στα χέρια και στα πόδια.

Η Όρα είπε: ο οδηγός του ασθενοφόρου είπε πως αυτό τον καιρό χρειαζόμαστε τα ασθενοφόρα για πιο σοβαρά πράγματα. Πες μου, είπε εκείνος, παρατήρησες πως όλοι είναι θυμωμένοι μαζί μας

εδώ, λες κι έχουμε έρθει επιτήδες; Κι εκείνη είπε, επειδή μείναμε τελευταίοι απ' όλη την επιδημία. Κι εκείνος είπε, όποιον γινόταν έστω και ελάχιστα καλύτερα τον έστελναν μεμιάς στο σπίτι του, και ειδικά τους στρατιώτες, τους έστελναν στο πιτς φιτίλι πίσω στον στρατό, για να έχουν κόσμο να πολεμήσει. Κι αυτή ρώτησε, δηλαδή θα γίνει όντως πόλεμος; Κι εκείνος απάντησε, τρελάθηκες; Έχει ήδη αρχίσει, εδώ και δύο μέρες τουλάχιστον. Κι εκείνη εμβρόντητη, πότε άρχισε; Προχθές νομίζω, και μάλιστα σ' το είχα πει χθες ή προχθές, δε θυμάμαι πότε, μπερδεύω τις μέρες. Κι εκείνη σαστισμένη, έκπληκτη, σωστά, μου το είχες πει... Και κομμάτια από όνειρα παράξενα και τρομακτικά τής ήρθαν στον νου. Όλη την ώρα ακούγονται σειρήνες και πυροβολισμοί, κι άκουσα ελικόπτερα να προσγειώνονται, σίγουρα θα υπάρχουν ήδη ένα εκατομμύριο τραυματίες και σκοτωμένοι. Τι γίνεται όμως στον πόλεμο; τον ρώτησε, κι εκείνος είπε, ούτε ξέρω, ούτε υπάρχει κανένας που θα μπορούσαμε να ρωτήσουμε εδώ, δεν έχουν μυαλό για μας, κι η Όρα ρώτησε, κι η αδελφή Βίκι πού είναι; Κι εκείνος δίστασε, μπορεί να έφυγε όταν άρχισε ο πόλεμος, σίγουρα θα θέλει να περιποιείται αληθινούς τραυματίες, κι η Όρα συνέχισε τις ερωτήσεις, τότε ποιος φροντίζει εμάς; Κι εκείνος, τώρα είναι μόνο αυτή, η κοντή κι αδύνατη Αράβισσα που κλαίει, την έχεις ακούσει; Κι η Όρα εξεπλάγη, άνθρωπος είναι αυτό που κλαίει; Νόμιζα πως ήταν κάποιο ζώο που έσκουζε, είσαι βέβαιος; Κι εκείνος είπε, είναι άνθρωπος, σίγουρα. Κι η Όρα είπε, πώς και δεν την έχω δει; Κι εκείνος, έτσι είναι, έρχεται και φεύγει, παίρνει τις εξετάσεις, σου βάζει τα φάρμακα και το φαγητό στον δίσκο, και μόνο αυτή βρίσκεται τώρα εδώ, μέρα νύχτα.

Ρούφηξε τα μάγουλά του και παρατήρησε, αστείο δεν είναι που μας άφησαν εδώ πέρα μόνους με μια Αράβισσα; Σίγουρα δεν επιτρέπουν σε Άραβες να περιποιούνται τους τραυματίες. Κι η Όρα δεν έχει ησυχία, και γιατί κλαίει; Τι της συμβαίνει; Κι εκείνος, και πού να ξέρω εγώ; Κι εκείνη, δεν τη ρώτησες; Κι εκείνος, έρχεται πάντα όταν κοιμάμαι, από τότε που άρχισε ο πόλεμος δεν την έχω δει. Κι η Όρα ανακάθισε ισιώνοντας και σκληραίνοντας το κορμί της και με παγωμένη ηρεμία ξεστόμισε, έχουν καταλάβει το Τελ Αβίβ, σ' το λέω, ο Νάσερ και ο Χουσεΐν ήδη πίνουν τον καφέ τους στις καφετέριες της οδού Ντίζενγκοφ. Κι εκείνος τρομοκρατήθηκε, πώς σου ήρθε; Κι εκείνη, το άκουσα χθες το βράδυ, ή σήμερα, είμαι σχεδόν σίγουρη, μπορεί να το είπαν στο ραδιόφωνο, το άκουσα,

έχουν καταλάβει την Μπερσεβά και το Ασκελόν και το Τελ Αβίβ, κι εκείνος είπε, όχι, όχι, δεν είναι δυνατόν, μπορεί να είναι από τον πυρετό, σου ήρθε από τον πυρετό, αλλιώς τι στο καλό; Έχεις τρελαθεί, δεν μπορεί να νίκησαν. Μπορεί, μπορεί, μουρμούρισε μέσα της και σκέφτηκε, πού ξέρεις εσύ τι μπορεί να γίνει και τι δεν μπορεί.

Κι ύστερα ξύπνησε από έναν σύντομο ύπνο κι έφαξε με το βλέμμα της τον νεαρό, είσαι ακόμα εδώ; Τι; Ναι. Κι εμείς, εννιά κορίτσια ήμασταν στο δωμάτιο κι έμεινα μόνο εγώ, δεν είναι εκνευριστικό; Κι ο νεαρός – του άρεσε που μετά από τρεις νύχτες μαζί της δεν ήξερε ακόμα το όνομά της, κι εκείνη δεν ήξερε το δικό του όνομα. Λάτρευε κάτι τέτοια μικρά μυστήρια. Στα ραδιοφωνικά έργα που έγραφε και ηχογραφούσε στο σπίτι του, στο μαγνητόφωνό του, όπου έπαιζε μόνος του όλους τους ρόλους, παιδιά και γέρους και άντρες και γυναίκες και φαντάσματα και βασιλιάδες και ομιλούντες βραστήρες και αγριόχηνες και αμέτρητους άλλους, χωρίς τελειωμό, πολλές φορές υπήρχαν παρόμοια διασκεδαστικά τεχνάσματα, πλάσματα που εμφανίζονταν και χάνονταν, πρόσωπα που δημιουργούσε η φαντασία άλλων προσώπων. Και στο μεταξύ διασκέδαζε προσπαθώντας να μαντέψει: Ρίνα; Γιαέλ; Μήπως Λιόρα; Της πηγαίνει το «Λιόρα»*, σκέφτηκε, το χαμόγελό της φέγγει μέσα στο σκοτάδι.

Και στο δικό του, στο δωμάτιο τρία, τα ίδια, της είπε, είχαν φύγει πια όλοι, κι οι στρατιώτες, μερικοί με το ζόρι περπατούσαν, και παρ' όλα αυτά τούς επέστρεψαν στις μονάδες τους, και τώρα είχε μείνει μαζί του μόνο ένας, όχι στρατιώτης, κάποιος μάλιστα από την τάξη του, που ήρθε προχθές με σαράντα ένα και δύο και δεν καταφέρνουν να του τον κατεβάσουν, όλη μέρα ονειρεύεται και διηγείται στον εαυτό του χίλιες και μια νύχτες... Μια στιγμή, τον διέκοψε η Όρα, γιά πες μου, έκανες κάποτε προπονήσεις στο Ινστιτούτο Βινγκέιτ;** Μήπως κατά τύχη είσαι παίκτης του βόλεϊ; Ο Άβραμ κραύγασε ελαφρά από έκπληξη. Η Όρα ρώτησε τι ήταν αυτό. Μια ελαφριά κραυγή έκπληξης, είπε ο Άβραμ. Η Όρα συ-

* Το όνομα «Λιόρα» περιέχει τη ρίζα *ορ*, που στα εβραϊκά σημαίνει «φως».
(Σ.τ.Μ.)

** Αθλητικό προπονητικό κέντρο νότια της πόλης Νετάνια στο Ισραήλ.
(Σ.τ.Μ.)

γκράτησε το χαμόγελό της και παρίστανε τη θυμωμένη: Τι, δεν υπάρχει κάποιο άθλημα στο οποίο είσαι καλός; Ο Άβραμ σκέφτηκε λίγο, μπορεί να κάνω για σάκος του μποξ, πρότεινε. Τότε μήπως είσαι οργανωμένος πουθενά; Η Όρα είχε πραγματικά θυμώσει, μια στιγμή, άσε με να μαντέψω μόνη μου, δε μου φαίνεσαι να είσαι στο Εργατικό Κίνημα, χασκογέλασε: είσαι σίγουρα στους Προσκόπους, το πολύ πολύ στο κίνημα των κιμπούτς. Δεν είμαι σε καμιά οργάνωση, είπε εκείνος χαμογελώντας. Σε καμιά οργάνωση; εξανέστη η Όρα, τι είσαι εσύ λοιπόν; Μη μου πεις ότι εσύ είσαι σε κάποια οργάνωση, συνέχισε ο Άβραμ χαμογελαστά. Γιατί όχι; ρώτησε η Όρα προσβεβλημένη. Γιατί αυτό θα μας τα χαλάσει όλα, αναστέναξε υπερβάλλοντας αυτός, γιατί νόμιζα κιόλας πως είσαι το τέλειο κορίτσι. Α, τον προκάλεσε, κι όμως είμαι στους Καταυλισμούς των Μεταναστών, κι εκείνος τέντωσε τον λαιμό και τα χείλη του, κι εκείνη με έκπληξη άκουσε να του ξεφεύγει ένας μακρύς και σπαραξικάρδιος σκυλίσιος λυγμός προς το ταβάνι του δωματίου: αυτό που μου λες είναι τρομερό, της είπε, ελπίζω μόνο η ιατρική επιστήμη να κατορθώσει να βρει σύντομα ένα φάρμακο που να σε ανακουφίσει. Το πόδι της τινάχτηκε απότομα, αισθανόταν λες και χοροπηδούσε τριγύρω της γρήγορα γρήγορα και ανά πάσα στιγμή θα πεταγόταν από εκεί που δεν το περίμενε και θα τη δάγκωνε, και το πρόσωπό της κοκκίνισε, και παρ' όλα αυτά δεν μπορούσε να κάνει πίσω: πες μου, μήπως σ' έχω δει σε κανέναν καταυλισμό εργασίας; Γιατί είμαι σχεδόν βέβαιη πως... Γιά μια στιγμή, ξέρω! Δεν ήσουν κάποτε με την παρέα σου στον καταυλισμό του Γεσόντ Αμααλέ; Δεν είχατε τις σκηνές σας εκεί μέσα στο δασάκι;

Αγαπητό μου ημερολόγιο, είπε ο Άβραμ αναστενάζοντας με μια έντονη ρωσική προφορά: τα μεσάνυχτα μιας νύχτας κρύας και θυελλώδους, εγώ, τσακισμένος από τη θλίψη, συνάντησα επιτέλους κάποια που με ξέρει από κάπου –η Όρα ρούφηξε τη μύτη της περιφρονητικά–, με λίγα λόγια, συνέχισε ο Άβραμ τα δικά του, αφού ερευνήσαμε κάθε πιθανότητα κι αφού απορρίψαμε τις φοβερές εκδοχές της, έφτασα στο συμπέρασμα πως μπορεί να έχουμε συναντηθεί κάπου στο μέλλον.

Η Όρα έβγαλε μια διαπεραστική κραυγή, λες κι είχε τρυπηθεί από βελόνα. Τι έπαθες; ρώτησε ο Άβραμ τρυφερά, σαν να τον άγγιξε αμέσως ο πόνος της. Τίποτα, είπε αυτή, έτσι. Κοίταξε κρυφά

προς τη μεριά του, προσπάθησε να διαπεράσει το σκοτάδι και να δει επιτέλους ποιος ήταν. Σώπασαν, η κουβέντα ήταν πλέον πέρα από τις δυνάμεις τους. Από τότε που είχαν αρρωστήσει δεν είχαν μιλήσει τόση ώρα, και τώρα λαγοκοιμόντουσαν και οι δυο, με τα κορμιά τους να τινάζονται μες στον ύπνο τους, ο ένας απέναντι στον άλλο. Τα μπράτσα του Άβραμ τεντώθηκαν και μάκρυναν κι έγιναν λεπτά λεπτά σαν οδοντογλυφίδες, κι η κοιλιά του πρήστηκε κι έγινε χοντρή και στρογγυλή. Ήξερε πως έπρεπε να είχε προειδοποιήσει τη νεαρή γυναίκα πως η μορφή του αλλάζει και μεταμορφώνεται σε πουλί, για να μη φοβηθεί, όμως μονάχα κάτι αδύναμα τιτιβίσματα ξέφυγαν απ' το στόμα του. Ήταν ο νεοσσός ενός τεράστιου πουλιού, παρατημένος αβοήθητος στη μοίρα του. Με κάποιον τρόπο, σε μια απόπειρα υπερ-φτερωτή, πέταξε στο δωμάτιο νούμερο τρία και προσγειώθηκε στην άκρη του κρεβατιού του συμμαθητή του, που κοιμόταν κι αυτός κι έτρεμε και αναστέναζε μέσα στον ύπνο του. Είναι τόσο ήσυχα εδώ, μουρμούρισε ο Άβραμ, πρόσεξε τι ησυχία έχει απόψε; Για αρκετή ώρα δε μιλούσε κανείς. Μετά ο νεαρός είπε με μια φωνή ξερή και σπασμένη: είναι σαν τάφος εδώ, μπορεί να είμαστε ήδη νεκροί. Ο Άβραμ σκέφτηκε για λίγο. Άκου, είπε, όταν ζούσαμε, νομίζω πως ήμασταν στην ίδια τάξη. Ο νεαρός δε μίλησε, προσπάθησε να σηκώσει κάπως το κεφάλι του για να κοιτάξει τον Άβραμ και δεν τα κατάφερε. Μετά από κάμποσα λεπτά είπε, όταν ήμουν ζωντανός, στην πραγματικότητα δεν πήγαινα σε καμιά τάξη. Σωστά, είπε ο Άβραμ χαμογελώντας ελαφρά με συγκατάβαση, όταν ζούσα, είχα πράγματι έναν συμμαθητή που στην ουσία ήταν στην τάξη σαν να μην ήταν, κάποιος Ίλαν, εγωιστής και σνομπ, δε μιλούσε με κανέναν.

Τι είχε να πει μαζί σας έτσι κι αλλιώς; Μωρά ήσασταν, θηλυκά όλοι σας, δεν ξέρατε τι θέλατε από τη ζωή σας.

Γιατί, ρώτησε ο Άβραμ ήρεμα και συγκεντρωμένα, τι ξέρεις εσύ που εμείς δεν το ξέρουμε;

Ο Ίλαν ρουθούνησε ένα γέλιο κοφτό, πικρό, και ο Άβραμ, για κάποιον λόγο, φοβήθηκε.

Σώπασαν, βυθίστηκαν σ' έναν ύπνο ταραχώδη. Κάπου εκεί, στο δωμάτιο επτά, η Όρα ήταν ξαπλωμένη στο κρεβάτι της και προσπαθούσε να καταλάβει αν πράγματι της είχαν συμβεί αυτά τα πράγματα. Θυμόταν πως όχι και πολύ παλιά, πριν μερικές μέρες, γυρνώντας από την προπόνηση στο γήπεδο του Πολυτεχνείου, λι-

ποθύμησε στον δρόμο. Θυμόταν πως ο γιατρός στο νοσοκομείο Ράμπαμ τη ρώτησε αμέσως αν είχε πάει κι εκείνη με την τάξη της να επισκεφθούν κάποιο από τα καινούργια στρατόπεδα που είχαν ιδρυθεί εν αναμονή του πολέμου και μήπως είχε φάει κάτι εκεί ή είχε χρησιμοποιήσει τις υπαίθριες τουαλέτες. Μέσα σε μια στιγμή την άρπαξαν από το σπίτι της και μετά εξορίστηκε σε μια ξένη πόλη και φυλακίστηκε στην απόλυτη απομόνωση, όπου την παίδευαν οι γιατροί, κι ακόμα περισσότερο απ' αυτούς η αδελφή Βίκι, μια γυναίκα κοντή και χοντρή και χωρίς λαιμό, η οποία εξουσίαζε ανελέητα το τμήμα της καραντίνας και μετέδιδε μ' όλη τη δύναμη της φωνής της στους ασθενείς που βρίσκονταν μέσα στα σκεπάσματά τους και υπό τις διαταγές της όλες τις νέες εξελίξεις, για τις υπεροπτικές δηλώσεις του Νάσερ, καταραμένο το όνομά του, για τις ραδιουργίες του κοντοστούπη Χούσι, για το κύμα εθελοντισμού και αδελφосύννης που, όπως τόνιζε, είχε συνεπάρει όλο τον λαό, από το Νταν μέχρι το Εϊλάτ! Ορμούσε στο τμήμα το χάραμα κι έλεγε ασταμάτητα τα καινούργια τραγούδια που γεννιόντουσαν τώρα μέρα με τη μέρα, και τα τραγουδούσε στον εαυτό της ενώ τοποθετούσε σωληνάκια για μεταγγίσεις, όταν έπαιρνε αίμα από τα μπράτσα των ασθενών που κρατούσαν τα μάτια τους κλειστά, κι η Όρα δεν ήξερε πια αν αυτά τα πράγματα συνέβαιναν στ' αλήθεια, αν βρισκόταν πράγματι κλεισμένη επί μέρες και νύχτες στον τρίτο όροφο ενός μικρού νοσοκομείου, μίζερου και βρομερού, σε μια πόλη που με το ζόρι είχε ακουστά. Αν πράγματι απαγορευόταν να την επισκεφθούν στο δωμάτιό της οι γονείς της και οι φίλοι της, και μπορεί και να την είχαν επισκεφθεί την ώρα που κοιμόταν, να στάθηκαν άβουλοι γύρω απ' το κρεβάτι της, να προσπάθησαν να την επαναφέρουν στη ζωή, να της μίλησαν, να τη φώναζαν με το όνομά της και μετά να απομακρύνθηκαν, μπορεί και να έριξαν μια τελευταία ματιά πίσω τους, κρίμα, τόσο καλό κορίτσι, όμως τι να κάνουμε, η ζωή συνεχίζεται και πρέπει να κοιτάξουμε μπροστά, τώρα μάλιστα που έχουμε πόλεμο και χρειαζόμαστε όλες μας τις δυνάμεις.

Θα πεθάνω, μουρμούρισε ο Ίλαν έκπληκτος.

Βλακείες, τινάχτηκε ο Άβραμ, θα ζήσεις, σε μια-δυο μέρες θα είσαι ήδη...

Το ήξερα πως θα μου συμβεί αυτό, είπε ο Ίλαν σιγά σιγά, ήταν φανερό εξ αρχής.

Όχι, όχι, είπε ο Άβραμ τρομαγμένος, τι είναι αυτά που λες, μη σκέφτεσαι έτσι.

Δεν έχω καν φιλήσει κοπέλα ακόμα.

Θα φιλήσεις, είπε ο Άβραμ, μη φοβάσαι, φτάνει, όλα θα πάνε καλά.

Όταν ήμουν ζωντανός, είπε ο Ίλαν μετά, μπορεί και μετά από μια ολόκληρη ώρα, είχα έναν συμμαθητή που μου έφτανε μέχρι τ' αρχίδια.

Εγώ ήμουν, χασκογέλασε ο Άβραμ.

Δε σταματούσε να κάνει διαολιές.

Εγώ ήμουν.

Τι τρέλες που έκανε.

Εγώ ήμουν, εγώ ήμουν, είπε ο Άβραμ γελώντας.

Τον κοιτούσα και σκεφτόμουν, αυτόν, όταν ήταν μικρός, ο πάτερρας του τον έδερνε αλύπητα.

Ποιος σου το είπε; εξεπλάγη ο Άβραμ.

Εγώ παρατηρώ τους ανθρώπους, είπε ο Ίλαν και τον πήρε ο ύπνος.

Θορυβμένος, ο Άβραμ άνοιξε τις φτερούγες του και πέταξε κατά μήκος του στριφογυριστού διαδρόμου και κοπανήθηκε στους τοίχους, έως ότου προσγειώθηκε τελικά στη θέση του, πάνω στην καρέκλα πλάι στο κρεβάτι της Όρα, κι έκλεισε τα μάτια του και βυθίστηκε σ' έναν ταραγμένο ύπνο. Η Όρα ονειρευόταν την Άντα. Στο όνειρό της βρισκόταν με την Άντα στη λευκή κι ατέλειωτη πεδιάδα, στην οποία περπατούσαν οι δυο τους σχεδόν κάθε νύχτα, χέρι χέρι, χωρίς να μιλούν. Στα όνειρα που έβλεπε αρχικά μιλούσαν ασταμάτητα. Είχαν ήδη δει και οι δυο από μακριά τον βράχο που στεκόταν πάνω από το χάος. Η Όρα προσπαθούσε να τραβήξει την Άντα προς την αντίθετη κατεύθυνση, η Άντα όμως, αν και μικροκαμωμένη, ήταν πολύ πιο δυνατή από κείνη, είχε αποκτήσει ξαφνικά τρομακτικές δυνάμεις, κι η Όρα σερνόταν πίσω της ανήμπορη. Πού και πού η Άντα έδειχνε με το χέρι της έναν θάμνο φαλακρό ή κανένα δέντρο αλμπίνο και με ζήλο έδινε πληροφορίες στην Όρα για τις περιόδους της ανθοφορίας τους και τους καρπούς τους, λες κι ήταν η οδηγός της Όρα σ' εκείνο τον τόπο. Όταν η Όρα τόλμησε να την κρυφοκοιτάξει από το πλάι, είδε πως δεν είχε πια σώμα η Άντα. Μόνο η φωνή της είχε απομείνει, γρήγορη και κοφτή και ειρωνική, όπως ήταν πάντα, και η αίσθηση του σφιξίματος των

χεριών τους είχε επίσης απομείνει, όπως και το απελπισμένο κράτημα των δαχτύλων. Μέσα στο κεφάλι της Όρα το αίμα της βούιζε δυνατά, να μην την αφήσω, να μην την αφήσω, να μη χωριστώ από την Άντα, ούτε για μια, ούτε για μια στιγμή...

Όχι, ψιθύρισε η Όρα, και ξύπνησε μεμιάς λουσμένη στον κρύο ιδρώτα, τι ηλίθια που είμαι...

Και κοίταξε προς τη θέση όπου είχε σωριαστεί ο Άβραμ μέσα στο σκοτάδι. Η αρτηρία στον λαιμό της άρχισε να χτυπάει.

Τι είπες; κουνήθηκε εκείνος, προσπαθώντας να ισιώσει τον εαυτό του στην καρέκλα. Ξανά και ξανά γλιστρούσε προς τα κάτω, μια δεσποτική δύναμη τον ανάγκαζε να παραμένει ξαπλωμένος, δεν μπορούσε να σηκώσει το βαρύ του κεφάλι.

Είχα μια φίλη που μιλούσε περίπου όπως εσύ, μουρμούρισε. Είσαι ακόμα εδώ; Εδώ είμαι, νομίζω πως με είχε πάρει ο ύπνος. Ήμασταν φίλες από την πρώτη τάξη. Και τώρα πια δεν είστε; Η Όρα προσπάθησε μάταια να ελέγξει τα χέρια της, που έτρεμαν ξαφνικά άγρια. Πάνω από δυο χρόνια τώρα δεν είχε μιλήσει σε κανέναν για την Άντα. Δεν είχε καν προφέρει το όνομά της φωναχτά. Ο Άβραμ έγειρε λίγο μπροστά, τι σου συμβαίνει; ρώτησε, γιατί είσαι έτσι;

Πες μου...

Τι;

Θέλεις ν' ακούσεις κάτι;

Εκείνος γέλασε: τι ερώτηση.

Εκείνη σιώπησε. Δεν ήξερε από πού ν' αρχίσει και τι να πει.

Απλά μίλα.

Αυτός όμως δεν την ξέρει, σκέφτηκε.

Αν μου πεις, τότε θα τη μάθω, είπε εκείνος.

Κατάπιε το σάλιο της και είπε γρήγορα: στην πρώτη τάξη, την πρώτη μέρα, με το που μπήκα στην τάξη, ήταν το πρώτο κορίτσι που είδα.

Πώς έτσι;

Εντάξει, η Όρα γέλασε μόνη της, ήταν κι εκείνη κοκκινομάλλα.

Α. Και λοιπόν, είσαι κι εσύ;

Εκείνη γέλασε δυνατά, και το γέλιο της ήταν και πάλι υγιές και ηχηρό: ήταν τόσο έκπληκτη που μπορούσε κάποιος να είναι μαζί της και να της μιλάει τόσο καιρό, τρεις νύχτες, και να μην ξέρει πως ήταν κοκκινομάλλα: εγώ όμως δεν έχω φακίδες, ξεκαθάρισε

αμέσως, η Άντα είχε, σε όλο της το πρόσωπο, και στα χέρια και στα πόδια. Σ' ενδιαφέρει καθόλου;

Ακόμα και στα πόδια;

Παντού.

Γιατί σταμάτησες;

Δεν ξέρω. Δεν έχω και πολλά να πω.

Πες όσα έχεις.

Είναι λίγο... προς στιγμήν δίστασε, δεν μπορούσε ν' αποφασίσει αν έπρεπε να του αποκαλύψει τα μυστικά του αδελφάτου. Να ξέρεις πως ένα κοκκινομάλλικο παιδί πάντα κοιτάζει πρώτα απ' όλα αν υπάρχουν άλλοι κοκκινομάλληδες γύρω του.

Για να γίνουν φίλοι; Α, όχι, το αντίθετο. Σωστά;

Εκείνη χαμογέλασε θαυμάζοντάς τον μέσα στο σκοτάδι. Ήταν εξυπνότερος απ' όσο νόμιζε. Ακριβώς, είπε, και δε θέλουν ούτε να στέκονται ο ένας πλάι στον άλλο, ούτε τίποτα.

Ο Άβραμ είπε: σαν εμένα...

Τι;

Αμέσως ψάχνω για νάνους.

Γιατί;

Έτσι.

Είσαι... τι είσαι, κοντός;

Ας πούμε πως δε φτάνω ούτε μέχρι τους αστραγάλους σου.

Α!

Σοβαρά, δεν ξέρεις πόσες προτάσεις δέχομαι από τσίρκα.

Από τι; Έλα τώρα, φτάνει.

Άλλο ένα κύμα απολύσεων στον τομέα συγγραφής των αστείων μου.

Γιά πες μου.

Τι;

Την αλήθεια όμως.

Δηλαδή;

Χθες ήρθες χωρίς λόγο εδώ, έτσι δεν είναι;

Τι εννοείς «χωρίς λόγο»;

Και προχθές, που με ξύπνησες, πράγματι τραγούδαγα;

Ναι. Στη ζωή μου. Προχθές ήταν αλήθεια.

Είσαι παράξενος.

Ευχαριστώ, είπε ο Άβραμ γελώντας, κάνω ό,τι μπορώ.

Και γιά πες μου...

Τι;

Χθες και σήμερα, γιατί ήρθες;

Δεν ξέρω. Ήρθα.

Τέλος πάντων.

Εκείνος ξερόβηξε και μετά είπε: «Ήθελα να σε ξυπνήσω πριν αρχίσεις να τραγουδάς μέσα στον ύπνο σου, είτε φέματα ο Άβραμ».

Τι είπες;

«Ήθελα να σε ξυπνήσω πριν αρχίσεις να τραγουδάς πάλι μέσα στον ύπνο σου, είτε φέματα ο Άβραμ, ο μεγαλοαπατεώνας».

Α, εσύ...

Ναι.

Μου λες και το όν–

Ακριβώς.

Σιγή. Κρυφό χαμόγελο. Κόρες ματιών κινούνται γρήγορα γρήγορα, εδώ κι εκεί.

Και σε λένε Άβραμ;

Τι να γίνει; Ήταν το φθηνότερο όνομα που μπορούσαν να πάρουν.

Και δε θα μπορούσα να πω κι εγώ, για παράδειγμα: «Μου μιλάει λες και είναι κανέννας θεατρίνος, σκέφτηκε η Όρα»;

«Το 'πιασες το κόλπο, ο Άβραμ επαίνεσε την Όρα, και συγχρόνως σκέφτηκε μόνος του, καρδιά μου, νομίζω πως βρήκαμε...»

«Τώρα λοιπόν σκάσε για λίγο, του είπε η πανέξυπνη Όρα, και βυθίστηκε σε βαθιές σκέψεις».

«Τι να σκέφτεται άραγε βυθισμένη βαθιά στις σκέψεις της, αναλογίστηκε ο Άβραμ μέσα του εκνευρισμένος».

«Εκείνη σκέφτεται πως θέλει να τον δει, μόνο για μια στιγμή. Κι αυτός τι σκέφτεται;»

«Πως θα ήταν καλύτερα για εκείνη να μην τον δει, είπε ο Άβραμ κι έβγαλε μια διαπεραστική κραυγή».

«Η Όρα όμως, πονηρή σαν αλεπού, του αποκάλυψε τότε πως, εκτός από την καρέκλα, του είχε ετοιμάσει σήμερα και αυτό».

Εύσιμο, κι άλλο ξύσιμο, ξάναμμα, και μια στάλα φωτός ανατέλλει στο δωμάτιο. Ένα χέρι μακρύ, ανοιχτόχρωμο και λεπτό, μπροστά στα πρόσωπά τους, κρατάει ένα σπίρτο αναμμένο. Το φως τρεμουλιάζει στους τοίχους σαν υγρό μέσα σε κανάτα. Ένα μεγάλο δωμάτιο, πολλά και άδεια κρεβάτια, γυμνά, και τρεμάμενες σκιές, κι ένας τοίχος και το κούφωμα μιας πόρτας, και στη μέση

του φωτεινού κύκλου ο Άβραμ, λίγο σκυφτός μπροστά στο θάμβος του σπέρτου.

Εκείνη ανάβει κι άλλο σπέρτο και άθελά της το κρατάει πιο χαμηλά, λες και προσέχει να μην τον προσβάλει. Η φλόγα αποκαλύπτει τα πόδια του νεαρού, χοντρά, χωμένα σε μια μπλε πιτζάμα, και πάνω τους αναπαύονται οι παλάμες δυο απίθανα μικρών χειρών, σφιχτοδεμένων μεταξύ τους νευρικά, και πιο ψηλά ένα σώμα βραχύ, συμπαγές, και ξετυλίγει μέσα στο σκοτάδι ένα πρόσωπο μεγάλο και στρογγυλό, που, παρά τον πόλεμο, μοιάζει ορεξάτο για ζωή τόσο που σε τρομάζει, με μια μύτη σαν πατάτα και μάτια σαν μήλα, κι από πάνω τους ξεπροβάλλει ένας θάμνος από μαλλιά μαύρα, μπλεγμένα και άγρια.

Και πάνω απ' όλα της κάνει εντύπωση ο τρόπος που εκθέτει το πρόσωπό του στην περιέργειά της και στην ετυμηγορία της, μισοκλείνοντας τα τεράστια μάτια του, ζαρώνοντας επίτηδες όλα του τα χαρακτηριστικά. Προς στιγμήν έδειχνε σαν να είχε πετάξει στον αέρα ένα εύθραυστο αντικείμενο και περίμενε με φόβο να σπάσει.

Η Όρα βγάζει ένα βογκητό πόνου και γλείφει το δάχτυλό της που κάηκε. Έπειτα από έναν στιγμιαίο δισταγμό ανάβει ένα σπέρτο ακόμα και το κρατάει μ' ένα είδος αυστηρής εντιμότητας απέναντι απ' το μέτωπό της, και κλείνει τα μάτια της, και το κινεί γρήγορα πάνω-κάτω μπροστά στο πρόσωπό της. Τα ματοτσίνωρά της πεταρίζουν και τα χείλη της εξέχουν λίγο από τη θέση τους. Σκιώσεις στριμώχνονται πάνω στα μακριά και ψηλά ζυγωματικά της και γύρω απ' το σφαιρικό της στόμα και το θεληματικό της πιγούνι. Κάτι σαν νωθρότητα αιωρείται πάνω σ' αυτό το ανοιχτόχρωμο και όμορφο πρόσωπο, σαν να το έχει κυριεύσει η υπνηλία, κάτι σαν αφηρημάδα, όχι σαν παιδικότητα, και μπορεί να είναι η αρρώστια που το κάνει έτσι. Τα κοντά της μαλλιά όμως φλέγονται, χαλκός γυαλισμένος, κι η λάμψη τους κάνει τα μάτια του Άβραμ να καίνε ακόμα και αφού σβήνει το σπέρτο και το σκοτάδι επιστρέφει και την τυλίγει.

ΠΕΣ μου...

Τι, τι;

Πιστεύεις πως... Γιατί είσαι έτσι;

Πώς έτσι;

Δεν ξέρω, η φωνή σου ξαφνικά...

Εντάξει είμαι, εντάξει. Τι ήθελες, τι είπες, τι;

Δεν έχει σημασία.

Σωπαίνουν. Ανασαίνουν με πολλή προσπάθεια. Μοιάζουν να πέφτουν και οι δυο έξαφνα με ζήλο στα βάθη της αρρώστιας, διεισδύουν μέσα της.

Άβραμ;

Τι;

Κοιμήθηκες;

Εγώ; Νόμιζα πως εσύ κοιμήθηκες.

Πράγματι πιστεύεις πως θα γίνουμε καλά;

Είμαι σίγουρος.

Γιατί μερικές φορές σκέφτομαι διάφορα.

Σαν τι;

Δεν ξέρω.

Όχι, όχι, όλα θα πάνε καλά, εσύ θα γίνεις καλά.

Μπορεί να υπήρχαν κι εκατό άτομα σε καραντίνα όταν ήρθα. Μήπως έχουμε κάτι που δεν ξέρουν να το θεραπεύσουν;

Εννοείς – και οι δυο μας;

Όσοι τους έχουν μείνει εδώ.

Μόνο οι δυο μας είμαστε, κι εκείνος από την τάξη μου.

Γιατί όμως ειδικά εμείς;

Εμείς έχουμε τις επιπλοκές.

Αυτό είναι. Γιατί ειδικά εμείς;

Δεν ξέρω.

Με τρομάζει.

Θα γίνουμε καλά, θα δεις.

Δεν έχω στάλα δύναμη.

Θα δυναμώσεις, θα δεις, εγώ είμαι εδώ, δε θα σ' αφήσω.

Με παίρνει ο ύπνος πάλι...

Θα μείνω εδώ.

Γιατί κοιμάμαι όλη την ώρα;

Το σώμα σου είναι αδύναμο.

Μην κοιμηθείς κι εσύ, να με φυλάς.

Μίλα μου λοιπόν.

Για τι πράγμα;

Για σένα.

Τι να σου πω για μένα;

Ήταν σαν δυο αδελφές, «οι σιαμαίες» τις φώναζαν, παρόλο που δεν έμοιαζαν και τόσο μεταξύ τους. Για οκτώ χρόνια, από τα έξι τους μέχρι τα δεκατέσσερα, από την πρώτη τάξη και μέχρι το τέλος του πρώτου τριμήνου της Β΄ Γυμνασίου, κάθονταν δίπλα δίπλα στο θρανίο, ακόμα και μετά το σχολείο δε χωριζόντουσαν, ήταν πάντα μαζί, στο σπίτι της μιας ή της άλλης, και στους Καταυλισμούς των Μεταναστών, και στις εκδρομές, και στους καταυλισμούς εργασίας – μ' ακούς καθόλου;

Τι...; Ναι, ακούω.

Τι είπα;

Το κεφάλι μου... συνεχώς γυρίζει.

Αρκετά, κοιμήσου.

Ναι. Όχι, λέγε...

Τι;

Δεν έχω καταλάβει κάτι, γιατί δεν είστε πια φίλες;

Γιατί;

Ναι.

Εκείνη πλέον δεν...

Τι «δεν»;

Ζει.

Η Άντα;!

Τον άκουσε να κουλουριάζεται λες και τον είχαν χτυπήσει. Αμέσως μάζεψε τα πόδια της και τα λύγισε προς το σώμα της κι αγκάλιασε τα γόνατά της με τα χέρια της κι άρχισε να κουνιέται μπρος-πίσω. Η Άντα πέθανε, πάνε πλέον δυο χρόνια που η Άντα έχει πεθάνει, έλεγε γρήγορα μέσα της, εντάξει, εντάξει, όλοι το ξέρουν πως έχει πεθάνει. Το συνηθίσαμε πια, πέθανε, η ζωή συνεχίζεται. Αισθανόταν όμως λες κι είχε μόλις αποκαλύψει στον Άβραμ κάτι μυστικό και πολύ προσωπικό, που το ήξεραν στην πραγματικότητα μόνο εκείνη και η Άντα.

Και τότε, για κάποιο λόγο, ηρέμησε. Σταμάτησε να κουνιέται. Περίμενε κάτι και δεν ήξερε τι. Μια στιγμή σκοτεινή και βαριά την τύλιξε. Σιγά σιγά ξανάρχισε να αναπνέει, προσεκτικά, αισθανόταν λες κι είχε αγκάθια καρφωμένα στους πνεύμονες, κι έκανε μια ακόμα περιέργη σκέψη, πως εκείνος θα μπορούσε να της τα βγάλει, με προσοχή, ένα ένα.

Άκου κάτι, του είπε.

Ναι.

Στη διάρκεια της ημέρας σκέφτομαι μερικές φορές αυτά που συζητάμε τη νύχτα.

Γιά μια στιγμή, πες μου...

Μερικές φορές δε θυμάμαι αν σου είπα κάποια πράγματα ή αν το ονειρεύτηκα ότι σ' τα είπα.

Από τι πέθανε;

Αυτοκινητικό δυστύχημα, και για να ξέρεις...

Δυστύχημα;

Έχετε την ίδια αίσθηση του χιούμορ.

Ποιος;

Εκείνη κι εσύ, ακριβώς την ίδια.

Γι' αυτό λοιπόν...

Τι;

Γι' αυτό δεν γελάς με τ' αστεία μου;

Άβραμ...

Ναι.

Δώσε το χέρι σου, γρήγορα.

Ναι, αλλά μας αφήνουν;

Μη γίνεσαι ανόητος, δώσ' το πια.

Όχι, δεν κατάλαβες, λόγω της καραντίνας.

Έτσι κι αλλιώς έχουμε κολλήσει.

Ναι, αλλά μπορεί...

Πού είναι πια το χέρι σου;!

Κοίτα τι ιδρωμένοι που είμαστε και οι δυο.

Ευτυχώς.

Τι «ευτυχώς»;

Φαντάσου να ήταν ιδρωμένος μόνο ο ένας.

Ή να έτρεμε μονάχα ο ένας.

Ή να ξυνόταν.

Ή να ήθελε να βγάλει το δέρμα του από την πολλή φαγούρα.

Ή να είχε διάρροια μόνο ο ένας.

Ή μόνο ένας να είχε...

Τι;

Ξέρεις.

Είσαι σιχαμένος.

Είναι η αλήθεια, όχι;

Πες το τότε.

Καλά: σκατά...

Πράσινα σαν γλυκολέμονο...

Και με αίμα, πάρα πολύ.

Εκείνη ψιθύρισε: δεν το ήξερα πως είχα τόσο πολύ αίμα μέσα μου.

Τι είναι κίτρινο απ' έξω, τρέμει φοβερά και χέζει αίμα; Νά που γελάς... Είχα ανησυχήσει πια...

Άκου κάτι, πριν αρρωστήσω νόμιζα πως δεν είχα καθόλου...

Τι;

Αίμα μέσα μου.

Πώς έτσι;

Δεν έχει σημασία.

Έτσι νόμιζες;

Κράτα μου το χέρι, μην το αφήνεις.

Συνέβη μέσα στις διακοπές του Χανουκά*, είπε κρατώντας το χέρι του μέσα στις παλάμες της και στριφογυρίζοντάς το ασταμάτητα, σαν να ήθελε να το διώξει από πάνω της και να το κρατάει συγχρόνως. Τι της συμβαίνει, γιατί όλα αυτά, και γιατί του διηγείται τις πιο προσωπικές της υποθέσεις, και πώς γίνεται να της είναι τόσο εύκολο να του μιλάει, δεν τον γνωρίζει καν, κι αυτό το παράξενο πρόσωπο, σχεδόν πρόσωπο ανθρώπου, όχι της ηλικίας της, και όλες οι υπερβολές του, και πώς φώναξε «*Η Άντα;!*», λες και την ήξερε, λες και τον ένοιαζε γι' αυτήν. Και, παρεμπιπτόντως, υπενθύμισε στον εαυτό της πως μπορεί να θεωρείται ακόμα φιλενάδα του Αβνέρ Φάινμπλατ, ή έστω η αγαπημένη του φίλη – και μάλιστα τώρα, πώς μπορεί να τον προδίδει έτσι εν καιρώ πολέμου, να κρατάει το χέρι κάποιου άλλου, εντελώς ξένου, που δεν ξέρει τίποτα γι' αυτόν, τίποτα.

Περίμενε όμως, πριν από αυτό...

Πριν από τι;

* Οκταήμερη εβραϊκή γιορτή σε ανάμνηση της επαναλειτουργίας του Ιερού Ναού κατά τη διάρκεια της επανάστασης των Μακκαβαίων, τον 2ο αιώνα π.Χ. (Σ.τ.Μ.)

Πριν πεθάνει...

Τι;

Ζούσε...

ΠΕΡΑ από το χρώμα των μαλλιών διέφεραν η μία από την άλλη, ήταν σχεδόν αντίθετες: η μία ψηλή και γεροδεμένη, η άλλη κοντή και παχουλή, η μία είχε πρόσωπο ανοιχτό και λαμπερό, ένα πρόσωπο πρόσχαρης αθωότητας και ανεμελιάς, και η άλλη είχε πρόσωπο σκυθρωπό και ανήσυχο, πολύ φακιδιάρικο, και μύτη σουβλερή, και πιγούνι έντονο, και μεγάλα γυαλιά –σαν σπασίκλας μαθητής από την επαρχία, είχε πει κάποτε ο πατέρας της Όρα, απ’ αυτούς με το δάχτυλο...– και τα μαλλιά τους ακόμα ήταν τελείως διαφορετικά, της Άντα ήταν πυκνά, κατσαρά και ατίθασα, με το ζόρι μπορούσες να τους βάλεις τσατσάρα. Της έφτιαχνα μια πλεξούδα, είπε η Όρα, τόσο χοντρή, και την έδενα γύρω απ’ το κεφάλι της, σαν το καρβέλι-πλεξίδα του Σαββάτου, έτσι της άρεσε. Και μόνο όταν της την έκανα εγώ. Το πρόσωπο της Άντα ήταν κατακόκκινο, πολύ περισσότερο από της Όρα, και πάντα ξεχώριζε διαλαλώντας την ύπαρξή του στην παρέλαση της Ημέρας Μνήμης ή όταν έμπαιναν σε σειρές για να πάνε περίπατο. Κι όσο κοντή κι αν ήταν, μπορούσες να την ανακαλύψεις μεμιάς, παντού, κι η Άντα έλεγε, είναι χρήσιμο να είσαι κοκκινομάλλης, ο Θεός μάς σημάδεψε για να μας βρίσκει εύκολα από ψηλά. Κι η Όρα τυλίχτηκε τώρα γύρω απ’ τον εαυτό της πάνω στο κρεβάτι, και είδε: η Άντα, σαν κεφάλι σπίρτου, σαν πύρινος λεκές. Η Όρα την κρυφοκοίταξε, την κοίταξε κι έκλεισε τα μάτια, δεν μπορούσε ν’ αντιμετωπίσει την Άντα σαν μια ολότητα. Πάει πολύς καιρός που έχω να τη δω έτσι, σκέφτηκε, με χρώμα.

Στα διαλείμματα σκαρφάλωναν οι δυο τους σ’ ένα μεγάλο ελαιόδεντρο στην άκρη της αυλής, το δέντρο της Άντα και της Όρα, όλοι το ήξεραν, δεν προσπαθούσαν καν να τους το πιάσουν, δεν ήθελαν πάρε-δώσε μαζί τους, φοβόντουσαν μήπως πέσουν στο στόμα της Άντα και στις κλοτσιές της Όρα – Πίπη Φακιδομύτη τη φώναζε η Άντα. Τα παρατσούκλια που έδιναν η μια στην άλλη άλλαζαν σε συνάρτηση με το βιβλίο που τους άρεσε περισσότερο κάθε εποχή: Αν Σέρλι και Εμίλ Τιςμπάιν και Μικρός Ντίνσταγκ και

Μαρία Κιουρί, και αργότερα, όταν μεγάλωσαν λίγο, Νεϊμά Σασόν, και Σαούλ και Ιωχανά, και Σκάρλετ και Ρετ Μπάτλερ, ως και Γιάννη Αγιάννη, θυμήθηκε, και Μπομπ ο Μάστορας – και περπατούσαν μαζί και μιλούσαν γρήγορα γρήγορα, με χειρονομίες, στον δρόμο, στον διάδρομο του σχολείου, πάνω κάτω, πεδώντας από θέμα σε θέμα, θυμόντουσαν τι είχαν αφήσει νωρίτερα στη μέση και επέστρεφαν κι έκοβαν κι έραβαν και συνέδεαν, κι έπλαθαν τη φιλία τους δυνατή και στερεή. Πάντοτε βιάδιζε δίπλα μου απ' αυτή τη μεριά, του είπε, γιατί σχεδόν δεν άκουγε απ' το δεξί της αυτί η Άντα, εκ γενετής, κι όλη την ώρα μιλούσαμε, για όλα, για όλα μιλούσαμε.

Και μεμιάς σώπασε και τράβηξε το χέρι της απ' το χέρι του. Δε μου επιτρέπεται, σκέφτηκε, τι κάθομαι και του μιλάω γι' αυτήν, κι αυτός ούτε που ρωτάει τίποτα, ξαφνικά σωπαίνει, λες και περιμένει να τα πω όλα μόνη μου. Ξαφνικά δε βιάζεται. Πραγματικά περίεργος άνθρωπος, ένας φλύαρος που σιωπά.

Πήρε βαθιά ανάσα, έφαχνε τρόπο να του μιλήσει, δεν της ερχόντουσαν όμως οι λέξεις, μαζεύονταν μέσα της και δεν μπορούσαν να βγουν. Τι να του πει; Τι μπορούσε άλλωστε να καταλάβει; Θέλω, του εκμυστηρεύτηκε τη σκέψη της. Δεν είναι πως δε θέλω, κατάλαβέ με, απλά δεν μπορώ ακόμα. Εκείνος δε μίλησε. Τα δάχτυλα του χεριού της κινήθηκαν κι έπιασαν την ανάστροφη της παλάμης του άλλου της χεριού, ακριβώς έτσι θυμόταν τα χέρια τους, μαζί, αυτό το «μαζί» θυμήθηκε και χαμογέλασε: τι θυμήθηκα τώρα, μια εβδομάδα πριν... πριν της συμβεί το κακό, είχαμε αναλύσει από λογοτεχνική άποψη το «Κουνελάκι»*.

Ο Άβραμ βγήκε από το νανούρισμά του και χαμογέλασε ελαφρά, πώς, γιά πες μου. Κι η Όρα γέλασε, γράψαμε, δηλαδή η Άντα έγραψε κυρίως, εκείνη ήταν η ταλαντούχα από τις δυο μας, ένα ολόκληρο άρθρο για το πόσο τρομερό είναι που η επιδημία φαρνίσματος χτύπησε και τον κόσμο των ζώων, και μάλιστα τα πιο αθώα πλάσματα.

Ο Άβραμ φιθύρισε σχεδόν από μέσα του, «και μάλιστα τα πιο αθώα πλάσματα», κι εκείνη τον αισθάνθηκε να γεύεται τις λέξεις

* Δημοφιλές παραδοσιακό παιδικό τραγούδι για ένα συναχόμενο κουνελάκι. (Σ.τ.Μ.)

μέσα στο στόμα του, να περνάει τη γλώσσα του από πάνω τους, και το χέρι της ανέβηκε και τύλιξε ασυναίσθητα τον λαιμό της.

Η Άντα κι εκείνη. Τα πάντα επανέρχονται στον νου, θορυβήθηκε, πώς γίνεται αυτό έτσι ξαφνικά, για πρώτη φορά εδώ και πολύ καιρό. Η διαύγεια της μνήμης είναι μάλιστα εκπληκτική: ατέλειωτες συζητήσεις για τα αγόρια που είχαν ή δεν είχαν «καλλιτεχνική προσωπικότητα», και εκμυστηρεύσεις για τους γονείς τους – σχεδόν από την αρχή άλλωστε ήταν πιστές η μια στην άλλη περισσότερο παρά στα οικογενειακά τους μυστικά – και η εσπεράντο που άρχισαν να μαθαίνουν μαζί – και δεν την ολοκλήρωσαν – για να μπορέσουν να μεταφράσουν τα γράμματα της Ζοάρα και του Σμούλικ, γιατί η Όρα ήθελε κάθε άνθρωπος στον κόσμο να μπορεί να διαβάσει την ερωτική τους ιστορία, και το *Αλμανάχ Προστατευόμενων Λέξεων*, το οποίο φρόντιζαν σαν να επρόκειτο για συλλογή από σπάνιες πεταλούδες – λέξεις που μόνο «σε ειδικές περιπτώσεις, σε συνθήκες απόλυτης εμπιστοσύνης, επιτρέπεται να ξεστομίζουμε», διάβαζες ανοίγοντας το τετράδιο του αλμανάχ. Και στην ετήσια εκδρομή στη λίμνη Τιβεριάδα, στο πούλμαν, η κοιλιά της Άντα πονούσε, και ανακοίνωσε στην Όρα πως θα πέθαινε, κι η Όρα κάθισε πλάι της πικραμένη κι έκλαιγε. Κι όμως όταν πέθανε στ’ αλήθεια δεν έκλαψα, δεν μπορούσα, τα μάτια μου είχαν στερέψει, δεν ξέρω, ούτε μια φορά δεν έκλαψα από τότε που πέθανε.

Ένας μικρός δρόμος και ακόμα μια αλέα χωρίζαν τα σπίτια τους στη γειτονιά του Νεβέ Σαανάν. Μαζί πήγαιναν στο σχολείο, μαζί γύριζαν, κι όταν έφταναν στο σπίτι της Όρα, έκαναν μεταβολή και η Όρα συνόδευε την Άντα μέχρι το σπίτι της, και ξαναγύριζαν, και διέσχιζαν τον δρόμο πάντα χέρι χέρι, έτσι έκαναν στα έξι τους, έτσι και στα δεκατέσσερα, κι η Όρα θυμήθηκε τη μοναδική φορά – ήταν εννιά χρονών, είχαν τσακωθεί εκείνη την ημέρα και δεν κρατούσε την Άντα από το χέρι ενώ διέσχιζαν τον δρόμο, και ένα φορτηγάκι του δήμου παρέσυρε την Άντα και τη χτύπησε, την πέταξε ψηλά...

Το ξανάβλεπε: το κόκκινο πανωφόρι άνοιξε σαν αλεξίπτωτο. Η Όρα βρισκόταν μόλις δυο βήματα πιο πίσω κι αμέσως πισωγύρισε και πήγε πίσω από έναν φράχτη από θάμνους, έσκυψε καταγής, βούλωσε τ’ αυτιά της με τα δυο της χέρια, έκλεισε με δύναμη τα μάτια και επαναλάμβανε ασυναρτησίες φωναχτά για να μη βλέπει ούτε ν’ ακούει.

Και δεν ήξερα πως αυτή ήταν απλά η γενική πρόβα, του είπε.

Δεν είμαι ικανή να σώζω ζωές, πρόσθεσε ύστερα, μπορεί στον ίδιο της τον εαυτό, μπορεί και να τον προειδοποιούσε.

Σχεδόν κάθε μέρα έτρωγαν το μεσημεριανό τους μαζί, στο σπίτι της Άντα, εκεί το φαγητό ήταν νοστιμότερο και επιτρεπόταν να μιλούν κατά τη διάρκεια του γεύματος, ακόμα και να γελούν. Μια γελαστή οικογένεια ήταν οι τρεις τους, τρεις παχουλοί γελαστοί, κι αυτό από μόνο του τους έκανε να γελούν ακόμα περισσότερο, και τους τέσσερις. Κι αφού έκαναν τα μαθήματά τους, πήγαιναν κι οι δυο να αναπαυτούν, κοιμόντουσαν πιασμένες απ' το χέρι στο κρεβάτάκι τους και ξύπναγαν από παραδισένιες μυρωδιές: ο μπαμπάς της Άντα τούς ετοίμαζε μήλο ψητό για απογευματινό. Και το καλοκαίρι, τα σαββατιάτικα βράδια, ξεγλιστρούσαν με τις πιτζάμες τους σε σύντομα μονοπάτια που τα έκαναν επίτηδες να φαίνονται μακρινά, μέσ' από τις αυλές και τους σκοτεινούς κήπους των σπιτιών, δρόσιζαν τα φλογισμένα πρόσωπά τους στα σεντόνια και τα νυχτικά που ήταν απλωμένα στα κοινά σχοινιά απλώματος, χωνόντουσαν μέσα τους, χόρευαν βουβά, δυο μικρά αερικά πηγαινοέρχονταν ζαλισμένα από την ανθοφορία του μελίσσόχορτου και των μπιζελιών, πιασμένα χέρι χέρι, από το σπίτι της Άντα στο σπίτι της Όρα και το ανάποδο, μέσ' από απογυμνωμένα γρασίδια και φιάλες γκαζιού και τριανταφυλλίες που τις έτρωγε η μελίγκρα και χαλιά από κρινάκια. Κι ανάμεσα στο φύλλωμα του φίκου κρυφοκοίταζαν με αδιόρατο φόβο κάποιο φωτισμένο μπαλκόνι, όπου ενήλικες άντρες και γυναίκες, με πρόσωπα που τους θύμιζαν αρχαίους ανδριάντες, πρόσωπα Γαλατών καισάρων, κάθονταν ιδρωμένοι με φανελάκια και βαθιά ντεκολτέ, απέναντι από μεγάλους ανεμιστήρες, κι έπαιζαν χαρτιά και γελούσαν δυνατά και αναστέναζαν ελαφρά, και τότε και οι δυο, ταυτόχρονα, έσπευδαν να ξεφύγουν από κάτι που πλανιόταν από πάνω τους και σχεδόν ξετυλιγόταν ολόγυρά τους σαν λάσο, το έσκαγαν και δεν κοίταζαν πίσω.

Κι όταν η Άντα έγινε δέκα χρονών, τρύπησαν τα δάχτυλά τους με μια βελόνα και ανέμειξαν τα αίματά τους. Η Άντα είπε πως αυτό δεν ήταν αρκετό, και με μια απότομη κίνηση ακούμπησε το δάχτυλό της στο στόμα της Όρα κι έφερε το δάχτυλο της Όρα στα δικά της χείλη. Η Όρα, σε μια περίεργη παρόρμηση, το βύζαξε, έκπληκτη: πόσο γλυκό ήταν το αίμα της Άντα! Είδε απέναντί της τις

κόρες των ματιών της Άντα να συστέλλονται και να σκοτεινιάζουν. Τράβηξαν και οι δυο απότομα τα δάχτυλά τους, και η Άντα είπε κατάπληκτη, τώρα έχουμε την ίδια κυκλοφορία αίματος, για πάντα, και χαμογέλασε μ' ένα χαμόγελο απόμακρο, περιέργο, σχεδόν προκλητικό, σαν να έλεγε στην Όρα χωρίς λόγια: χαμένη υπόθεση!

Και χιλιάδες ανοησίες, και αναλύσεις των κειμένων του ΡΑΣΙ*, για το περιοδικό *Κοφίκο***, και υστερικά ξεσπάσματα σε γέλια, κατά προτίμηση σε δημόσιους χώρους, μπροστά στα μάτια επιτιμητικών κυριών, και ξεροκεφαλιές που έπιαναν στα καλά καθούμενα και τις δυο, και μπουγελώματα, κι η Άντα τής έγραψε: «Είμαστε και οι δυο ασυγκράτητες, φιλενάδα, και πώς θα κρατούμε τα μυστικά του στρατού;»

Τα ραβασάκια που αντάλλασσαν την ώρα του μαθήματος πλημμύρισαν τα μάτια της, λες και γράφτηκαν μόλις τώρα. «Οι γονείς μου έχουν πάει στο Τελ Αβίβ για έναν γάμο», έγραψε η Όρα, «θέλεις να εξασκηθούμε στον χορό σήμερα στο σπίτι μου;» – «Το όμορφο σπίτι σου μου κλείνει το ματάκι, ευρύχωρο και αστραφτερό, το άδειο σαλόνι κραυγάζει: ορίστε, χορέψτε σλόου και σείκ!» – «Αχ, γιατί να είναι τόσο τσιγκούνα η φύση», προχειρόγραψε η Όρα, «γιατί ο Αβινόαμ Σ. να είναι μόνο ωραίος και καθόλου έξυπνος;» – «Τι απογοήτευση, καλή μου», απάντησε η Άντα, «είναι όμορφος σαν άγγελος εξ ουρανού, η βλακεία του όμως είναι βαθιά ως τον βυθό της θάλασσας. Αλίμονο, πού να βρίσκεται ο άγγελος που έχει και τις δυο αποστολές;» – «Δεν υπάρχει κάτι τέτοιο στον κόσμο όλο», αποφάνθηκε η Όρα. – «Πρέπει να υπάρχει!» το παζάρεψε η Άντα, «αλλιώς θα πρέπει να περιπέσουμε σε διγαμία». – «Μακάρι να γινόταν!» αποτόλμησε η Όρα. Για λίγο τα σημειώματα σταμάτησαν να πετάγονται. Σκεφτόντουσαν και οι δυο αυτή την εκδοχή, το καταδιασκέδαζαν, κρυφογέλαγαν. «Εγώ», έγραψε η Άντα ξεφεύγοντας από την απρόσμενη σύγχυση, «ερωτεύομαι μόνο ψηλούς και σγουρομάλληδες, κατά προτίμηση μελαχρινούς. Εσύ;» – «Συνήθως κι εγώ», έγραψε η Όρα, μεθυσμένη από το νέο της τόλμημα. – «Εγώ όμως», την προκάλεσε η Άντα, «τους θέλω επίσης με γυαλιά και

* Ακρωνύμιο για τον Ραβίνο Σλόμο Ιτζχάκι (1040-1105), Γάλλο ραβίνο και συγγραφέα της πρώτης κατανοητής ανάλυσης του Ταλμούδ. (Σ.τ.Μ.)

** Το *Πιθηκάκι*, παιδικό κόμικ του Ισραήλ. (Σ.τ.Μ.)

μακριά δάχτυλα, διανοούμενους και κάπως σνομπ». – «Όχι, εγώ απεχθάνομαι τους διανοούμενους και τους σνομπ», αποφάνθηκε η Όρα, πετώντας με τα φτερά της ανωτερότητας, «έχουμε πήξει από δαύτους, σωματείο επιδειξιμανών. Για μένα, αρκεί να έχουν ξεστά μάτια και όμορφα χείλη». – «Και κώλο μικρό και ευλύγιστο», συμπλήρωσε η Άντα.

Μοιραζόντουσαν κάθε λεπτομέρεια της ζωής τους, «και κάθε σκέψη που θα μπορούσε να θεωρηθεί ανάρμοστη». Η Άντα έθετε τους κανόνες, η Όρα από μόνη της ούτε που τολμούσε να διανοηθεί κάτι τέτοιο. Και τώρα, μπροστά στον Άβραμ που ροχάλιζε βαριά, τυλιγμένος σ' έναν ύπνο βαθύ –στο σκοτάδι το κορμί του έμοιαζε με σκούρο λεκέ, στρογγυλό και ζαρωμένο, κι η Όρα τον κοίταξε με συμπάθεια και σκέφτηκε πως, απ' όσο μπορούσε να διακρίνει μέσα στο σκότος, ήταν αρκετά νόστιμος, σαν αρκουδάκι, αστείος, δεν ενοχλούσε κανέναν–, τώρα σκεφτόταν πως χωρίς την Άντα ούτε που θα ήξερε πως είναι δυνατόν, πως επιτρέπεται, να βρίσκονται δυο άνθρωποι τόσο κοντά.

Αναστενάζει. Ο Άβραμ αναστενάζει μετά από αυτήν, και για λίγο δεν είναι σίγουρη αν πράγματι κοιμάται.

Κι ήταν οι πρώτες στην τάξη που τους ήρθε περίοδος, στην αρχή στην Άντα και στην Όρα δυο εβδομάδες μετά, και πάνω στο λιόδεντρο συζητούσαν τι θα έκαναν αν τους ερχόταν στην ετήσια εκδρομή. Και στο τέλος των καλοκαιρινών διακοπών, πριν από την Α' Γυμνασίου, είχαν αποφασίσει πως την πρώτη μέρα θα πήγαιναν στο σχολείο με σουτιέν, οι πρώτες στην τάξη, παρόλο που είχαν – ειδικά η Όρα– πιο πολλή λαχτάρα παρά περιεχόμενο. Και πώς βιάδιζαν, στολισμένες και καμαρωτές, μέσα στη φασαριόζικη τάξη!

Και για ώρες πολλές κλεινόntonτουσαν στο δωμάτιο της Άντα, έστηναν τον Άτλαντα του Μπράβερ* σαν διαχωριστικό και βυθίζονταν από πίσω του στο *Αναπαραγωγικό σύστημα του ανθρώπου*, ένα χοντρό βιβλίο με σκούρο μπλε εξώφυλλο, το οποίο μελετούσε ο πατέρας της Άντα στα νιάτα του, όταν ήλπιζε ακόμα πως θα γινόταν γιατρός. Και το βιβλίο, θυμήθηκε, προκάλεσε μια έκρηξη δημιουργίας και στις δυο, στο γράψιμο και στη ζωγραφική, ακόμα και μαθηματικές εξισώσεις επιστράτευσαν προκειμένου να περι-

* Μοσέ Μπράβερ: σημαντικός Ισραηλινός γεωγράφος. (Σ.τ.Μ.)

γράφουν την ερωτική έξαψη, το διπλό φορτίο του ήλεκτρου στην κορύφωση της έντασης ανάμεσα στην άνοδο και την κάθοδο. Κι η Όρα αληθινά έλαμψε, συνέγραψε και ζωγράφισε το Ημερολόγιο ενός σπερματοζωαρίου, κι η Άντα γέλασε τόσο πολύ –τότε ακόμα η Όρα ήξερε να κάνει τους άλλους να γελούν– και μετά από λίγο καιρό ήρθε η νοσοκόμα του σχολείου να τους εξηγήσει, και οι δυο τους ήξεραν ήδη τα πάντα, ήξεραν περισσότερα κι από τη νοσοκόμα, και θυμήθηκε τα διαπεραστικά βλέμματα που αντάλλασσαν μεταξύ τους τότε, κι έπιασε τώρα το χέρι του Άβραμ και το έσφιξε πάνω στα μάτια της, και μια περίεργη σκέψη τής πέρασε απ' τον νου, σαν να έχω τυφλωθεί κάπως από τότε.

Πες μου...

Τι; Τι είπες;

Δε σε πειράζει που είμαι έτσι;

Πώς έτσι;

Που δε μιλάω.

Μα μιλάς...

Είχαμε λοιπόν διακοπές για το Χανουκά, είπε και η φωνή της έσπασε. Εγώ και οι γονείς μου και ο αδελφός μου παραθερίζαμε στη Νααρία, κάθε χρόνο πηγαίναμε εκεί, σε μια πανσιόν, σ' όλη τη διάρκεια των γιορτών. Και το πρωί μετά τις διακοπές πήγα στο σχολείο και την περίμενα δίπλα στο κιόσκι, εκεί που συναντιόμασταν κάθε πρωί, και δεν ερχόταν, και ήταν ήδη αργά, κι έτσι πήγα μόνη μου, και είδα πως δεν ήταν στην τάξη, κι έψαξα στην αυλή και στο δέντρο, σε όλα τα μέρη μας, και δεν ήταν, και το κουδούνι χτύπησε κι εκείνη δεν ήρθε, μπορεί να είναι άρρωστη, σκέφτηκα, μπορεί να έχει αργήσει και όπου να 'ναι θα μπει μέσα. Και τότε ήρθε ο δάσκαλός μας, και βλέπαμε πως τα είχε χαμένα, και στεκόταν με το κορμί του γερμένο στο πλάι, και είπε, η Άντα μας... και ξέσπασε σε κλάματα, και δεν καταλάβαμε τι συνέβαινε, και μερικά παιδιά έβαλαν ακόμα και τα γέλια, που του βγήκε ένα τέτοιο κλάμα, από τη μύτη...

Μιλούσε γρήγορα και ψιθυριστά, ο Άβραμ πίεζε με δύναμη το χέρι της μέσα στις δυο του παλάμες, την πονούσε, αλλά δεν τράβηξε το χέρι της.

Είπε λοιπόν πως είχε σκοτωθεί σε δυστύχημα το προηγούμενο

βράδου στο Ραμάτ Γκαν. Είχε μια ξαδέλφη εκεί, περπατούσε στον δρόμο κι ήρθε ένα λεωφορείο, κι αυτό ήταν.

Γρήγοροι και ζεστοί αντηχούσαν οι σφυγμοί της πάνω στην ανάστροφη του χεριού του.

Κι εσύ τι έκανες;

Τίποτα.

Τίποτα;

Καθόμουν. Δε θυμάμαι.

Ο Άβραμ ανάσανε βαριά.

Κι είχα δυο βιβλία δικά της μέσα στη σάκα μου, τόμους της *Νεανικής Εγκυκλοπαίδειας*, που τα είχα φέρει για να της τα επιστρέψω μετά τις διακοπές, και συνεχώς σκεφτόμουν τι θα τα έκανα τώρα.

Κι έτσι το άκουσες για πρώτη φορά; Στην τάξη;

Ναι.

Δεν μπορεί.

Μπορεί.

Και μετά τι έγινε;

Δε θυμάμαι.

Κι οι γονείς της;

Τι;

Τι έγινε μ' αυτούς;

Δεν ξέρω τι έγινε μ' αυτούς.

Απλά σκέφτομαι πως, αν μου είχε συμβεί εμένα κάτι παρόμοιο, ένα δυστύχημα, η μητέρα μου σίγουρα θα τρελαινόταν, θα πέθαινε μετά απ' αυτό.

Η Όρα σηκώθηκε όρθια, τράβηξε το χέρι της, ακούμπησε στον τοίχο.

Μα τι σου είπαν;

Ποιοι;

Οι γονείς της.

Για το δυστύχημα;

Και γι' αυτό, και για την Άντα γενικά, σίγουρα θα σου διηγήθηκαν διάφορα...

Όχι... δεν είπαν τίποτα.

Πώς είναι δυνατόν;

Εγώ δε...

Δεν ακούω, πλησίασε λίγο.

Δε μίλησα μαζί τους.

Καθόλου;

Από τότε.

Γιά μια στιγμή, σκοτώθηκαν κι αυτοί τότε;

Εκείνοι; Πώς σου ήρθε... Είναι στο ίδιο σπίτι, μέχρι σήμερα.

Μα είπες... είπες πως εσύ κι αυτή ήσασταν σαν αδελφές...

Δεν ξαναπήγα εκεί...

Το κορμί της άρχισε να πετρώνει, όχι, όχι, είπε αφήνοντας να της ξεφύγει ένα ίχνος συγκρατημένου γέλιου, κρύου, ξένου: δεν ξαναπάω εκεί πέρα, όχι, όχι, κι η μαμά μου λέει πως είναι καλύτερα να μην πάω, να μην τους στεναχωρήσω ακόμα παραπάνω. Η ματιά της έγινε γυάλινη: είναι εντάξει έτσι, πίστεφέ με, έτσι είναι καλύτερα, δεν είμαστε υποχρεωμένοι να μιλάμε για όλα τα πράγματα.

Ο Άβραμ δε μίλησε. Ρούφηξε τη μύτη του.

Γράφαμε όμως λίγα λόγια για κείνη στο σχολείο, κάθε παιδί έγραφε και κάτι, κι εγώ έγραφα. Κι η καθηγήτρια της έκθεσης τα μάζεψε κι έφτιαξε ένα φυλλάδιο και είπε πως θα το έστελνε στους γονείς της, ναι, κι είναι και μια πιτζάμα δική μου που ξέμεινε στο σπίτι της, ακόμα δεν ξέρω τι να κάνω μ' αυτή.

Ξαφνικά πίεσε τη γροθιά της δυνατά πάνω το στόμα της: Γιατί σ' τα λέω όλα αυτά;

Πες μου, είπε αυτός, είχε τουλάχιστον αδελφια;

Όχι.

Μόνη της ήταν;

Ναι.

Μόνο εκείνη κι εσύ...

Τι;

Τίποτα.

Όχι, πες το, πες τι σκέφτεσαι.

Τίποτα.

Δεν καταλαβαίνεις, δεν είναι σωστό αυτό που... Είχαν πράγματι δίκιο!

Ποιοι; Για ποιους μιλάς;

Οι γονείς μου. Όχι ο πατέρας μου, η μητέρα μου, γνωρίζει αυτά τα πράγματα καλύτερα από τον καθένα. Ήταν στο Ολοκαύτωμα. Κι οι γονείς της Άντα σίγουρα δεν ήθελαν να πάω. Απόδειξη πως ποτέ δε ζήτησαν να πάω. Θα μπορούσαν να μου ζητήσουν να πάω, όχι;

ΒΡΑΒΕΙΟ JEWISH QUARTERLY-WINGATE 2011
ΒΡΑΒΕΙΟ MÉDICIS ÉTRANGER ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟΥ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ 2011

Αυτή είναι η ιστορία της Όρα, μιας γυναίκας που προσπαθεί να σώσει με τον δικό της τρόπο τον δευτερότοκο γιο της, διασχίζοντας με τα πόδια το Ισραήλ, από την Ιερουσαλήμ ως τη Γαλιλαία, με σύντροφό της τον φίλο και εραστή των νεανικών της χρόνων Άβραμ. Καθώς περιπλανιέται αποφεύγοντας να μάθει τα κακά νέα για την τύχη του παιδιού της στο μέτωπο, η Όρα αναθυμάται και ανασταίνει μέσα από την αφήγησή της τη ζωή του, αλλά και την πορεία της χώρας στην οποία ζει – από τον Πόλεμο των Έξι Ημερών έως τις μέρες μας. Ως η φωνή της συνείδησης του γιου και της πατρίδας της, την οποία όμως κανείς από τους δύο δε θέλει να ακούσει, αυτή η μητέρα βρίσκεται στο επίκεντρο του συγκλονιστικού αντιπολεμικού αριστουργήματος που, κατά τραγική σύμπτωση, ταυτίστηκε με την ιστορία της ζωής του συγγραφέα του.

Πρόκειται για το αριστούργημα του Νταβίντ Γκρόσμαν. Ο Φλομπέρ δημιούργησε την Έμα, ο Τολστόι την Άννα και τώρα ο Γκρόσμαν δημιούργησε την Όρα – τον πλέον ολοκληρωμένο χαρακτήρα της σύγχρονης πεζογραφίας. Καταβρόχθισα αυτό το μεγάλο βιβλίο σε πυρετώδη έκσταση. Σπαρακτικό, όμορφο, αξέχαστο.

Πολ Όστερ, συγγραφέας

Υπάρχουν κάποιοι συγγραφείς που στα λόγια τους αναγνωρίζεις τη σύσταση της ζωής. Ο Νταβίντ Γκρόσμαν είναι ένας από αυτούς τους συγγραφείς. Είναι μετρ στην αποτύπωση του ακριβούς συναισθήματος και του ουσιώδους. Οι ήρωές του δεν αποτίθενται απλώς στις σελίδες αλλά ζωντανεύουν μπρος στα μάτια του αναγνώστη, σε τρεις διαστάσεις, το δέρμα τους καλύπτεται από λέξεις που κόβουν σαν μαχαίρι αλλά λάμπουν από συμπόνια.

Γιαν Μαρτέλ, συγγραφέας

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 20391